

STRATEGISCH LEREN LUISTEREN

Strategietraining voor Franse luistervaardigheid in de bovenbouw

Luisteren naar gesproken Frans wordt vaak als moeilijk ervaren, maar door het effectief gebruik van strategieën kan de luistervaardigheid systematisch verbeterd worden. Hoe kun je die strategieën aanleren?

AIMÉE DWARS & CHANTAL WESTSTRATE

Het is een uitdaging voor leerlingen om te leren verstaan wat Fransen zeggen. Als luisteraar word je geconfronteerd met een onafgebroken stroom aan informatie, een lineair proces dat in luttele seconden verwerkt moet worden. Daarnaast wordt het ontcijferen van gesproken Frans bemoeilijkt door de *liaison*, een taalverschijnsel waarbij woorden met elkaar verbonden worden en zelfs gedeeltelijk met elkaar versmelten.

In het kader van de eerstegraadsopleiding Frans aan de Universiteit van Amsterdam is een gefaseerde serie van vier lessen voor havo 5 ontworpen, als onderdeel van de voorbereiding op de Cito-luistertoets (niveau B1). De verschillende fasen zijn gebaseerd op ideeën van Vandergrift (1999), die beschrijft hoe luisterstrategieën op systematische en impliciete wijze aangeleerd kunnen worden. Pas als de strategieën zijn ingeoeft, worden ze geëxpliciteerd en benoemd. Volgens Vandergrift

speelt metacognitie een belangrijke rol bij het verwerven van een vreemde taal: als taalleerders bepaalde strategieën effectief kunnen inzetten, dan heeft dit een positieve invloed op het leerproces en dus op het verstaan van de vreemde taal. De doelstelling van deze lessenserie was om met behulp van strategietraining meer blootstelling aan gesproken Frans en het oefenen met de *liaison* de luisterprestatie van de leerlingen te verbeteren.

Voorafgaand aan de luisterlessen, die plaats hadden in de periode tussen de herfst- en kerstvakantie, werd het luisterniveau en de mate van strategiegebruik van de leerlingen bepaald. Het niveau van luistervaardigheid is met een TCF-luistertoets gemeten (Test du Connaissance Français; Boursin, 2008). De TCF is een erkende toets die het beheersingsniveau van het Frans meet. Het strategiegebruik werd bepaald met de Metacognitive Awareness Listening Questionnaire, kortweg MALQ (Vandergrift, Goh, Mareshal & Tafaghodtari,

2006), een gevalideerde vragenlijst die meet in hoeverre een leerder gebruikmaakt van strategieën tijdens het luisteren. Uit deze metingen bleek dat het niveau van de leerlingen zowel op luistergebied als qua strategiegebruik voor verbetering vatbaar was: de meeste leerlingen zaten nog op A2-niveau.

Tijdens de vier fasen van de lessenserie kwamen telkens andere strategieën aan bod, die getraind werden met verschillende opdrachten (zie kader 1 voor een overzicht van de lessenserie). De opdrachten zijn afkomstig van verscheidene internetsites en geselecteerd op basis van geschiktheid qua niveau, onderwerp en variatie (zie kader 2 voor enkele voorbeelden). De leerlingen hielden gedurende de gehele lessenserie een logboek bij.

Trainingsfase 1: Strategieën vóór het luisteren

Omdat Vandergrift (1999) stelt dat het gebruik van luisterstrategieën gestimuleerd kan worden door leerders

eerst te laten luisteren naar een geheel onbekende taal, werd gestart met een stukje Zwitserduits. De leerlingen schreven op de werkbladen behorende bij de lessenserie wat zij verstaan hadden en we bespraken, met behulp van een woordroos op het bord, hoe men te werk was gegaan.

Na deze *teaser*, die de leerlingen nieuwsgierig had gemaakt, begon de werkelijke luistervaardigheidstraining, waarin geoefend werd met het plannen van de luistertaak. De eerste opdracht bestond eruit te voorspellen welke Franse woorden zouden voorkomen in de te beluisteren tekst, die hoorde bij een afbeelding van brood en kaas. We luisterden naar het fragment en direct daaropvolgend gingen de leerlingen na in hoeverre hetgeen zij verwacht hadden, overeenkwam met de gesproken tekst. Na deze opdracht moesten zij voorspellingen doen aan de hand van een Nederlandse en een Franse meerkeuzevraag, behorende bij twee andere fragmenten.

Foto: Anda van Riet

STRATEGIE	
FASE 1	<ul style="list-style-type: none"> • introductie: wat is een luisterstrategie en waarom werkt die? • oefenen met strategieën voor het luisteren: de luistertaak plannen en de eigen sterke en zwakke punten leren kennen
opdrachten	voorspellend luisteren aan de hand van: <ul style="list-style-type: none"> • een afbeelding • een Nederlandse meerkeuzevraag • een Franse meerkeuzevraag
FASE 2	oefenen met strategieën tijdens het luisteren: aandacht vast blijven houden, stil vertalen afleren, probleemoplossend leren werken
opdrachten	<ul style="list-style-type: none"> • voorspellend luisteren aan de hand van een gatentekst • reflecteren voorafgaand aan het luisteren • reflecteren aansluitend op het luisteren
FASE 3	oefenen met strategieën voor, tijdens en na het luisteren alle voornoemde onderdelen, aangevuld met het leren evalueren van de zojuist gedane taak
opdrachten	<ul style="list-style-type: none"> • voorspellen aan de hand van een thema • grondig luisteren • discussiëren over en evalueren van de antwoorden
FASE 4	oefenen met de liaison
opdrachten	<ul style="list-style-type: none"> • liaisons onderstrepen in uitgeschreven tekst behorende bij kort fragment • regels formuleren en controleren • liaisons onderstrepen in lange tekst, vervolgens corrigeren
OPTIONEEL	oefenen met strategieën die nog niet zo goed gingen
opdrachten	opdrachten aan de hand van: <ul style="list-style-type: none"> • afbeeldingen • Nederlandse meerkeuzevragen • Franse meerkeuzevragen • gatenteksten

Kader 1. Schematische weergave inhoud lessenserie

Trainingsfase 2: Strategieën tijdens het luisteren en reflectie

In de tweede fase van de training hebben we het oefenen van voorspellend luisteren voortgezet. We begonnen met een gatentekst over lavendel, waarbij de leerlingen op de werkbladen Franse woorden invulden die zij verwachtten te zullen gaan horen, zonder de tekst te hebben beluisterd. Om gaten te creëren, zijn inhoudswoorden weggelaten die met een A2-kennis van het Frans en logisch redeneren, ingevuld konden worden. Na het gissen van de woorden vulden de leerlingen een korte vragenlijst uit Vandergrift (1999) in over strategiegebruik (zie kader 3). Het doel van het invullen van een dergelijke lijst is het stimuleren van taalleerders om te reflecteren op (onderdelen van) de drie verschillende cognitieve fasen van luisteren: de preluisterfase, de luisterfase en de reflectiefase, waarbij nagegaan wordt of de genomen beslissingen de juiste waren, en bepaald wordt wat in het vervolg beter zou kunnen. Niet alleen activeerde de gebruikte vragenlijst het strategiegebruik, ook kon achteraf met deze lijst nagegaan worden of er een verband bestond tussen de mate van toepassing van strategieën door leerlingen en de scores op de eindtests.

Na het beantwoorden van de vragenlijst beluisterden de leerlingen het fragment dat zij vlak daarvoor op de werkbladen hadden doorgelezen en ingevuld. Tijdens het luisteren verbeterden ze waar nodig hun voorspellingen en vulden zo veel mogelijk goede antwoorden in. Daarna bespraken ze in duo's wat hun antwoorden waren en bij verschillen moesten zij door overleg tot overeenstemming komen. Na deze opdracht volgden nog twee gatenteksten die dezelfde opbouw kenden: voorspellen, luisteren, discussiëren en evalueren. Als afsluiting reflecteerden de leerlingen aan de hand van vragen uit de MALQ (zie kader 4) die van toepassing zijn op de strategieën die aan bod kwamen in deze fase.

Trainingsfase 3: Strategieën voor, tijdens en na het luisteren, en evaluatie

Dit deel van de strategietraining was gebaseerd op de drie pedagogische fasen in luistervaardigheid van Vandergrift en Tafaghodtari (2010): de preluisterfase, de luisterfase en de reflectiefase. Hier was het doel om leerlingen aan de hand van gesprekken te laten focussen op hun eigen luistergedrag. Voor deze fase kan elk willekeurig thema gebruikt worden, bijvoorbeeld een stukje journaal of een scène uit een film.

Als start werd het thema van het te beluisteren fragment aangekondigd, in dit geval waren dit de ervaringen van een Franse lerares in Canada. De leerlingen schreven

PRELUISTERFASE: VOORSPELLEN AAN DE HAND VAN EEN AFBEELDING OF VRAAG

Kijk naar het plaatje. Je krijgt zo een fragment te horen dat hierbij past.

1. Wat verwacht je in het Nederlands?
2. Wat verwacht je in het Frans?

Luister nu naar de tekst.

3. Wat klopte achteraf?

Je krijgt zo een fragment te horen dat past bij onderstaande meerkeuzevraag. Lees de vraag. Geef daarna antwoord op de vraag 1 en 2.

Meerkeuzevraag: Over welke twee feestdagen spreekt het meisje?

- A Koninginnedag en Goede Vrijdag
- B Kerst en Halloween
- C 14 juli en Goede Vrijdag

1. Wat verwacht je te gaan horen in het Nederlands?
2. Wat verwacht je te gaan horen in het Frans?

Luister nu naar de tekst.

3. Wat klopte achteraf?

Je krijgt zo een fragment te horen dat past bij onderstaande meerkeuzevraag. Lees de vraag. Geef daarna antwoord op vraag 1 en 2.

Meerkeuzevraag: « Que se passe-t-il ? »

- A Il y a une erreur dans l'addition.
- B Le restaurant va bientôt fermer.
- C Les clients attendent une table.
- D Le serveur a oublié la commande.

1. Wat verwacht je te gaan horen in het Nederlands?
2. Wat verwacht je te gaan horen in het Frans?

Luister nu naar de tekst.

3. Wat klopte achteraf?

LUISTERFASE: HET INVULLEN VAN EEN GATENTEKST

Een gatentekst invullen is zowel een goede oefening vóór het luisteren als tijdens het luisteren. Het vooraf invullen van woorden leert de leerling voorspellen en het invullen en verbeteren tijdens het luisteren, zorgt ervoor dat de leerling continu gefocust blijft op de betekenis en het logisch verloop van de tekst.

REFLECTIEFASE: NA HET LUISTEREN DE INGEVULDE GATENTEKST EVALUEREN MET EEN KLASGENOOT

Door te delen leren leerlingen van elkaar en reflecteren ze op hun eigen werk. Ze kunnen elkaar vragen stellen als: Welke strategie paste jij toe? Wat denk je dat dit woord betekent? Hoe kwam je daarop? Door te praten over de weg naar het goede antwoord evalueren ze welke beslissingen ze zelf namen tijdens het uitvoeren van de taak.

Kader 2. Enkele voorbeelden van oefenvormen

‘Het is niet handig om alle woorden te vertalen want dan mis je te veel!’

enkele Franse woorden op die zij verwachtten te gaan horen. Tijdens het beluisteren van het fragment moest vervolgens een drietal basisvragen beantwoord worden:

- Waar en wanneer speelt dit fragment zich af?
- Wie spreken er, wat is hun relatie?
- Op wat voor toon spreken ze en waarom?

Na de eerste keer luisteren werd in duo's besproken welke antwoorden op de basisvragen waren gegeven, gevolgd door een tweede luistersessie van hetzelfde fragment, waarbij de leerlingen correcties konden aanbrengen in hun eerder gegeven antwoorden. Na afloop inventariseerden we de antwoorden. Eén leerling merkte op: ‘Het is niet handig om alle woorden te vertalen want dan mis je te veel!’ Een zeer waardevolle opmerking, want het klopt dat stil vertalen veel geheugencapaciteit vergt en zorgt voor een onvolledig begrip van de tekst (Vandergrift, 1997).

Een kanttekening: in het originele driefaseplan van Vandergrift en Tafagodhari (2010) werd het fragment drie keer beluisterd, maar bij deze havo 5-groep bleek dat te veel van het goede.

Trainingsfase 4: Liaison trainen en keuze-strategieën oefenen

In de laatste fase begonnen we met de liaisontraining met behulp van werkbladen. De eerste oefening bestond uit het onderstrepen van woorden die met elkaar verbonden werden in gesproken Frans, waarna de leerlingen regels formuleerden voor de liaison. Daarna vergeleken de leerlingen dat wat zij opgeschreven hadden met een standaardoverzicht. Tot slot luisterden de leerlingen naar een fragment, terwijl ze boogjes in de tekst op het werkblad zetten op de plaatsen waar ze een liaison hoorden. De leerlingen corrigeerden hun werk met de via een beamer geprojecteerde antwoorden.

Ten slotte konden leerlingen in een computerlokaal verder oefenen met strategieën waarvan zij meenden dat ze er nog beter in konden worden. Hun keuze baseerden ze op het bijgehouden logboek en de werkbladen, waarmee ze konden achterhalen welk type opdrachten wat extra aandacht kon gebruiken. Er kon gekozen worden uit teksten behorend bij plaatjes, bij Nederlandse vragen of bij Franse vragen. Tevens kon geoefend worden met voorspellend luisteren aan de hand van gatenteksten.

Conclusie en aanbevelingen

Hoewel het ontwerpen van een lessenserie als deze een aanmerkelijke tijdsinvestering vergt, levert het veel op. De leerlingen waren enthousiast: in het *learner report* dat na afloop ingevuld werd, schreef een van hen

Het aanbieden van een luistervaardigheidstraining als deze biedt een meerwaarde, omdat leerlingen na afloop zeer gericht aan de slag kunnen met beter leren luisteren

te hebben ‘gemerkt dat je aan de hand van woorden die je al kent de strekking van de tekst op kan maken’. Een andere leerling merkte op dat zij zich ‘goed moet concentreren bij het luisteren’. En er was zelfs iemand die zei: ‘Ik weet nu hoe ik mijn luistervaardigheid moet verbeteren.’ Uit de nameting van het luisterniveau, wederom gedaan met behulp van de TCF, bleek men een gemiddelde vooruitgang van vijftien procent te hebben geboekt.

Het aanbieden van een luistervaardigheidstraining als deze biedt een meerwaarde, omdat leerlingen na afloop zeer gericht aan de slag kunnen met beter leren luisteren. Ze weten wat hun sterke en zwakke kanten zijn en kunnen de focus daar leggen waar dat nodig is. Wellicht is het wat laat om in havo 5 te beginnen met het trainen van luisterstrategieën. Beter zou het zijn om hier al in havo 4 mee te starten en er zelfs in de onderbouw regelmatig aandacht aan te besteden. Het luisterniveau en de motivatie zijn dan wel aanzienlijk

lager, het verdient toch aanbeveling om leerlingen kennis te laten maken met de verschillende typen strategieën en af en toe te laten oefenen met behulp van sturende werkbladen, omdat dit de luistervaardigheid positief beïnvloedt. ■

Indien u geïnteresseerd bent in de sites en/of het materiaal van deze lessenserie, stuurt u dan een e-mail naar adwars@stmichaelcollege.nl.

LITERATUUR

- Boursin, J. (2008). *Test de connaissance du français*. Parijs: Belin.
- Vandergrift, L. (1997). The comprehension strategies of second language (French) listeners: A descriptive study. *Foreign language annals*, 30(3), 387–409.
- Vandergrift, L. (1999). Facilitating second language listening comprehension: Acquiring successful strategies. *ELT Journal*, 53, 168–176.
- Vandergrift, L., Goh, C., Mareschal, C., & Tafaghodtari, M. (2006). The metacognitive awareness listening questionnaire (MALQ): Development and validation. *Language Learning*, 56(3), 431–462.
- Vandergrift, L., & Tafaghodtari, M. (2010). Teaching L2 learners how to listen does make a difference: An empirical study. *Language Learning*, 60(2), 470–497.

VÓÓR HET LUISTEREN	JA	NEE
ik begrijp de opdracht		
ik weet waar ik op moet letten tijdens het luisteren		
ik heb de docent om hulp gevraagd, waar nodig		
ik heb geprobeerd alles dat ik over het onderwerp weet, weer even te bedenken		
ik heb geprobeerd te bedenken wat ik al weet over dit type tekst en de soort informatie die ik waarschijnlijk nodig zal hebben		
ik heb voorspellingen gedaan over wat ik ga horen		
ik ben klaar om mijn aandacht te focussen op dat wat ik ga horen		
ik heb mezelf aangemoedigd om mijn best te doen		

Kader 3. Vragenlijst uit Vandergrift (1999)

NÁ HET LUISTEREN	JA	NEE
ik concentreerde me op de taak		
ik probeerde te checken of mijn voorspellingen klopten		
ik verbeterde mijn voorspellingen waar nodig		
ik concentreerde me op de informatie die ik nodig had om de vragen te beantwoorden		
ik gebruikte achtergrondgeluiden, de manier van praten en andere aanknopingspunten om de betekenis van woorden die ik niet verstond, te kunnen raden		
ik gebruikte sleutelwoorden en synoniemen om de tekst te begrijpen		
ik gebruikte mijn kennis van de context en van tekststructuur om de tekst te begrijpen		
ik evalueerde of wat ik verstond logisch en aannemelijk was		

Kader 4. Vragenlijst uit de MALQ (Vandergrift, Goh, Mareschal & Tafaghodtari, 2006)